

Događanje sveta u piscu

Laslo Vegel: Nesahranjena prošlost
s mađarskog preveo Arpad Vicko
Akademski knjiga, Novi Sad 2021.

Oдавно već nema knjige Lasla Vegela, pa gotovo da nema ni eseja ili dužeg dnevnika zapisa, a da se ne nađe mesta za spominjanje ili navođenje Maraija, Šandora Maraija, koji kao da je postao Vegelov etalon za književna pitanja, estetska i etička. U najnovijem Vegelovom romanu, posve neposredno autobiografskom ili memoarskom, Maraijeve reči su moto knjige i vredi ih ovde navesti u celosti: "Autobiografija je opravdana samo ako pisac svoje lično bivstvovanje doživljava kao mikrokosmos koji je organska dopuna univerzalnog bivstva. Dakle, ne izveštava o tome šta se desilo njemu i oko njega, već zapisuje kako se svet dogodio u njemu". Niti Marai uistinu daje univerzalno primenjiv recept (zamislite jednog, šta znam, Gombroviča, kako nastoji da ga sledi?) niti ga se Vegel dosledno pridržava, ali nečega važnog, ne samo za ovu knjigu, tu svakako ima, i utoliko je moto izabran sasvim prikladno: (u) junacima zrelih proza Lasla Vegela svet se stalno događa i kroz njih se prelama, pa nema razloga da tako ne bude i kada se glavni junak Lasla Vegela zove – Laslo Vegel.

Nesahranjena prošlost je, dakle, podnaslovljena kao *Autobiografski roman*. Ne, znači, "autobiografija", nego "autobiografski roman". Razlika nije cepidlačko-terminološke naravi. U ovom potonjem slučaju pisac, može se reći, mnogo manje duguje vlastitom životu. Ne tretira ga kao spisateljski zadatak po sebi, nego kao građu koju prilagođava zahtevima i zakonitostima romana, a sam je smisao pisanja u memoarskom ključu u izvesnom smislu reči negde drugde, izvan njega samog. Zapravo, ne toliko izvan njega, koliko je širi od njega, poopštava ga, transcendira.

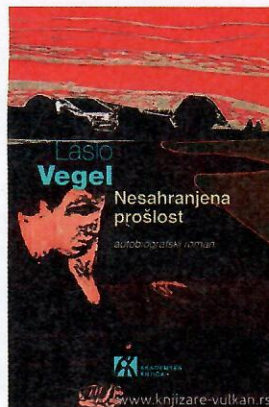
Čitaocima *Neoplante* ili *Šternilovog kopleta*, pa i prethodnih Vegelovih knjiga, uključujući esejičke, tematsko-motivski spektar *Nesahranjene prošlosti* neće biti nepoznanica niti novina; štaviše, može ih i obeshrabriti osećanje da čitaju "još jednu knjigu o istom". Ipak, isplatiće

se odupreti se toj slabosti.

Elem, koja je to prošlost koja je "nesahranjena" i kako je to Vegel sahranjuje? Ako je uopšte sahranjuje, pošto je vrlo verovatno da će uskrsnuti prvom sledećom prilikom...

Roman se otvara datumom Vegelovog rođenja, 1. februarom godine 1941: Evropa već gori, a jugoslovenska kraljevina dotrajava u miru koji samo što nije skončao; njene će delove kojekakvi razvući kojekako, pa je mrcvariti sledeće tri i po, četiri godine. Vegel će se roditi u Srbobranu/Sentomašu, ovlašno urbanizovanoj varošici severno od Novog Sada, usred bačke crnice, kojoj će već za koju nedelju, nakon Beograda, Pešta (ona hortijevska, posle i salašijevska, brutalno osovinska) iznova nakratko postati prestonicom, da bi se potom iznova obrela u južnoslovenskoj državi, ali ovaj put socijalističkoj i federalnoj, kroz čije će svakojake mene i iskušenja proći i Vegel i njegovo blisko, ponajpre porodično okruženje, i koja će krvavim nosom zaorati ledinu u jednoj orgiji nasilja i raspada kakva će izroditi jedan naizgled sasvim novi ppređak, ali tvrdo utemeljen na zasadama starog, "pretprošlog", moglo bi se reći.

Glavna su uporišta autobiografskog romana kao poosobljenja jednog šireg iskustva odrastanje u zemlji-utopiji (Jugoslaviji) i u političko-ekonomskom sistemu-utopiji (socijalizmu), u koje je i Vegel, kao i znatna većina njegovog nacionalno-zavičajnog okruženja, tog novostvorenog "vojvođanskog mađarstva", isprva vrlo oprežno, a posle sve iskrenije verovala, ne toliko što ne bi umela zamisliti nešto po njih "bolje" koliko što je iskusila ili barem videla nešto gore. Sada, na razvalinama i jednog i drugog, piscu ne preostaje nego da promišlja takav kraj, i to da li je on (i zašto) bio neminovan. No, tu je i jedan još stariji i dalekosežniji istorijski udes, sada već stoletni mađarski *trijanonski kompleks*, koji je za vremena svih Jugoslavija bio nekom vr-

stom tabua i unutar četiri porodična zida, da bi onda buknuo nekontrolisano, uz sve propratne elemente parade pijanstva i kiča. No, ma koliko obeležen sudbinom zagraničnog "mađarstva" iz kojeg ne želi da po-

begne u zavetrinu odviše apstraktnog kosmopolitizma, Vegel na svako "mađarovanje", narodnjaštvo i ostali jeftini etnocentriizam reaguje ne samo s odbojnošću i gadljivošću estete, nego i s jednom upravo marksističkom skepsom čoveka koji je odrastao dovoljno "nisko" na socijalnoj lestvici da zna da, recimo, Mađari-gospoda i Mađari-sluge nigde osim u lošim domoljubnim pesmama (a dobrih ionako nema) sudbinom ne pripadaju istoj naciji...

Držeći se, dakle, Maraijevog naputka, Vegel je dosta škrt, možda i odviše, u romansijerskom artikulisanju onog "ličnog" (primera radi: saznaćemo da su ga "antibirokratski" nacionalisti oterali s novosadske televizije posle 1988, ali nećemo prethodno saznati da je i kako je uopšte počeo da radi na televiziji...), uvek dajući prednost onome što se može neposredno podvesti pod "događanje sveta u njemu", tj. onu vrstu događanja koje je burno, prepoznatljivo i nosi beleg nadlično relevantnog iskustva. Srećom po čitaoca, u tome Vegel nije baš sasvim dosledan, pa u romanu ima nečega od atmosfere Novog Sada pedesetih i šezdesetih, i jedne mladosti žudne, žedne i željne svega, od poroka do erotskih iskustava usred jednog zapravo još duboko patrijarhalnog društva... U tim delovima knjige prepoznamo pisca *Memoara jednog makroa*, i taj nas susret razgaljuje.

A "prošlosti" koju valja sahranjivati, a stalno je iznova nesahranjiva, svakako ima dovoljno za još mnogo knjiga. Koliko god sledio Maraija, Vegel će napisati samo one koje samo njemu pripadaju a svih nas se tiču, i u tome je njihova posebna vrednost.

TEOFIL PANČIĆ